

DOMENIILE COROANEI

Radu Ionescu

Până în veacul trecut proprietatea funciară în Principate nu era atât de rentabilă, pe cât ar fi putut fi. Mari proprietari, sau chiar latifundii, asigurau celor ce le posedau un trai mai bun, întreținerea unei liote de slugi, dar nu bogăția, așa cum au înțeles-o marii proprietari din alte țări. După o statistică din 1803 din Moldova, 28 de familii stăpâneau mai mult de 1/3 din suprafața țării. Abia după jumătatea secolului a apărut, încă timid, interesul crescând pentru profit mai substanțial, realizat din proprietatea funciară, poate și în opoziție cu veniturile pe care le realizau unii oameni mai dinamici, creatori de întreprinderi industriale.

Marea apăsare economică asupra Principatelor era însă reprezentată de imensele suprafețe de pământ, cu sate cu tot, constituind moșiile închinat Muntelui Athos, către care plecau toate veniturile.

În 1864, printr-un gest autoritar, Alexandru Ioan Cuza preluase în Domeniul Public al Statului averile mănăstirești de al căror beneficiu nu profita țara, multe fiind "închinat". Prin această reformă agrară, care afecta și marile latifundii, Statul a putut împroprietări 511.896 familii țărănești cu o suprafață totalizând 2.038.640 hectare. Restul pământului, ca și al pădurilor, rămase în administrație publică era departe de a fi exploatat, astfel încât să aducă un real beneficiu Statului.

În 1866, odată cu alogerea și urcarea pe tronul României a Principelui Carol era normal ca Parlamentul să-i voteze o listă civilă, suficientă pentru reprezentare. În fiecare an, la discutarea bugetului erau păreri contradictorii referitoare la suma alocată de buget, și așa foarte mică. Carol I era econom, protocolul era riguros controlat de monarh însă, din fericire, Principele era vlăstarul unei familii bogate, astfel încât atât construcția Peleşului și constituirea colecției de tablouri au reprezentat cheltuieli însemnate suportate din averea proprie. Într-un document aflăm care era lista civilă anuală a monarhilor europeni în 1910. Austro-Ungaria era cea mai generoasă cu Franz-Iosif acordându-i 26 milioane de coroane, urmată de Sultan, de Regele Prusiei, de Țar, de Regele Italiei, al Angliei, pe locul 12 aflându-se Regele Carol I cu 1.400.000 coroane, urmat doar de ... Principele Muntenegrului.

Aflăm din corespondența Principelui cu tatăl său că adesea cereri de bani erau adresate șefului Casei de Hohenzollern pentru a completa nu doar nevoile Palatului, ci și operele de binefacere pe care Principele le subvenționa, ca și reparațiile sau restaurările de biserici și mănăstiri.

Din aceste motive, în Adunarea Deputaților din 4 ianuarie 1871 se propune acordarea unei dotațiuni anuale de 300.000 lei și a venitului de 30.000 lei

al unei moșii a Statului Măriei Sale Doamna Elisabeta. Cu delicatețea și modestia ce o caracterizau, Princesa va declina oferta.

Anii treceau și bugetul României care, în 1859, era de 30.000.000 ajunsese, în 1884, la 130.000.000. În această situație se punea acut problema majorării listei civile. O soluție care nu afecta bugetul, a fost prezentată Adunării Deputaților de către Andrei Vizanti, în numele unui grup de deputați.

Propunerea avea în vedere destinarea unor suprafețe de pământ agricol și de păduri care să constituie Domeniul Coroanei. Acestea rămăneau în proprietatea Statului, iar beneficiul lor completa lista civilă. După discuții, în ziua de **5 iunie 1884** legea fiind votată -cu amendamentele propuse- luau naștere **Domeniile Coroanei**.

Aducând specialiști din străinătate, formând specialiști în țară, aceste pământuri - acest Domeniu Public - devine din ce în ce mai rentabil. Veniturile asigură, alături de Lista Civilă, cheltuielile cerute de o Curte Regală. Excedentul este transformat în capital - aș spune capital național -, pe fiecare moșie ridicându-se școală pentru copiii satului, locuințe pentru cei ce administrau sau lucrau moșia, ateliere în care tinerii învățau o meserie - tâmplărie, dulgherie, albinărit, agricultură, țesătorie, silvicultură, etc. Pământurile și pădurile au fost măsurate, întocmindu-se un registru riguros de cadastru. Dacă satul sau comuna nu avea biserică, din venitul Domeniilor se construia una (de exemplu cea de la Broșteni), dacă cea veche trebuia reparată, se repara; de asemenea drumurile, podurile, dispensarele sau localurile administrative.

Din cele 1200 de moșii ale Statului au fost afectate Domeniului Coroanei 12. Țăranii din satele învecinate căpătau un lot pe care să-l exploateze în propriul lor folos, devenind astfel cointeresați în lucrul pământului. Conform celor stipulate, din venit, pe fiecare moșie s-au construit ateliere meșteșugărești, țăranii având astfel de lucru tot anul, învățând totodată o meserie. Au apărut astfel ateliere de strungărie, tâmplărie, ceramică, țesături, împletituri frânghii, etc. Tot din venitul Domeniilor în fiecare sat au fost construite așezăminte utilitare ca orfelinate, școli, dispensare, biblioteci comunale, biserici, etc. De asemenea, proiecte ieftine de case țărănești au fost puse la îndemâna celor ce aveau nevoie.

În 1910, (la doar 16 ani de la constituirea Domeniilor Coroanei) erau deja construite 27 școli înzestrate cu ateliere specializate. În felul acesta satele învecinate Domeniilor, ca și localnicii, profitau de noul statut al acelor pământuri, până nu demult sterpe. Preocuparea Regelui, asistat de Kalinderu, merge mai departe. În aceste sate se organizează cursuri, se țin conferințe, se consemnează, prin festivități, marile momente sau personalități ale istoriei; se constituie biblioteci sătești, societăți culturale, se organizează campanii de culegere de folclor, de proverbe și zicale (devansând echipele lui Gusti) se constituie mici muzee sătești, se publică îndrumări pentru lucru manual, îndrumar pentru albinărit, lupta contra epidemiilor, etc. Se organizează de asemenea societăți culturale, coruri cu scopul conservării folclorului și a obiceiurilor tradiționale. Pentru cei ce lucrau în Administrația Domeniilor Coroanei s-a înființat o casă de pensii.

Devenite rentabile, aceste Domenii își depășesc acțiunea binefăcătoare asupra zonelor unde se aflau moșiile, contribuind la ridicarea sau susținerea unor instituții culturale, a nevoiașilor, a învățământului, iar după întregirea țării, la crearea așezămintelor destinate invalizilor, orfanilor de război sau a altor opere de binefacere.

După 1918 acțiunea Domeniilor Coroanei s-a extins și în Transilvania unde Institutul pentru studiul istoriei de pe lângă Universitatea Daciei Superioare a fost creat din fondurile Domeniilor.

Instituție de luptă împotriva sărăciei, factor de educație și culturalizare a satelor, prin metodă și activitate rațională, Domeniile Coroanei au constituit un exemplu a ceea ce se poate realiza, într-un timp scurt, într-o țară care trebuia să facă pași mari, dar siguri, pe calea progresului, pentru a-și putea susține astfel statutul public câștigat din momentul urcării pe tron a Principelui Carol.

Considerate, pe drept, o citadelă de rezistență împotriva sărăciei și a ignoranței, Domeniile au beneficiat de experiența unor specialiști români și străini, aceștia din urmă aduși din Germania și Elveția.

Alături de toate aceste binefaceri Domeniile au asigurat și ținuta necesară unei Curți Regale, fără să afecteze bugetul Statului prin mărirca Listei Civile. La o populație de 5.000.000 (cât avea vechiul regat) fiecare cetățean contribuia cu 39 centime, în timp ce, în alte Regate sau chiar Principate sarcina era de 3-4 ori mai mare.

Regimul comunist, în furia lui împotriva a tot ce a însemnat trecut și adevăr în țara asta, a naționalizat Domeniile Coroanei, neștiind, sau nevoind a ști, că ele aparțineau Statului, iar nu familiei regale. Mai mult decât atât, ignorând tot binele realizat prin buna exploatare a acestor proprietăți, au împământenit ideea că ele aparțineau Regelui. Din păcate aceste minciuni, acest venin infiltrat cu perseverență, încă nu a fost anulat prin puterea adevărului.

Recitind testamentul Regelui Carol I trebuie să asociem nenumăratele legate destinate școlii, bisericii, armatei, invalizilor, orfanilor și bolnavilor acelei instituții care s-a numit Domeniile Coroanei, înțelegând încă mai bine sensul acelei emoționante mărturisiri **“Totul pentru țară, nimic pentru mine”**.

LES DOMAINES DE LA COURONNE

Résumé

Au début du XIXème siècle; en dehors de grandes propriétés foncières, appartenant aux familles boyardes, la majeure partie des terres constituaient le patrimoine des monastères soumis au Mont Athos. Tous les produits prenaient le chemin de ce petit état monastique, ce qui poussait les paysans à la pauvreté.

Le Prince Cuza imposa, en dépit de l'opposition des boyards et de l'église une dure réforme. 511.896 paysans deviennent propriétaires d'environ 3,6 ha chacun, mais l'état ne fut pas un bon administrateur de ce qui en restait.

C'est en 1884 que le Parlement constitua Les Domaines de la Couronne, représenté par des terres qui, administrées par la Couronne pouvaient compléter le montant très maigre de la liste civile. Ces 12 fermes bien exploitées deviennent une source de revenus mais, en même temps, les paysans en profitèrent. Ecoles, ateliers, églises, hopitaux furent construits et des retraites pour les paysans, firent de ces fermes des modèles pour l'agriculture roumaine.

BIBLIOGRAFIE

Platon, Gheorghe și Platon, Alexandru-Florin, Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea, București, Editura Academiei, 1995.

Georgescu, Vlad, Istoria românilor de la origini până în zilele noastre, ediția a II-a, A.R.A. Publications, Los Angeles, 1989.

Bârlea, Octavian, România și Românii, A.R.A., Los Angeles, 1977.

Biblioteca Populară a Administrației Domeniului Coroanei, 42 fascicule, București, Gutenberg, 1906.